

O'ZBEK YOSH OILASINING GENDER TAHLIL ASOSIDA O'RGANILISHI**Axnazarova Diyora Erkin qizi**P.f.n., GulDU, “Pedagogika va
psixologiya” kafedrası v.b. dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek yosh oilasining gender tahlil asosida o'rganilishi mumkin.

Bugungi kunda islohotlar samarasi sifatida jamiyatimiz hayotida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar yaratilganligi, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ularning teng ishtirok etishini ta'minlanayotganligi, xotin-qizlarni ijtimoiy-huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularni har xil tazyiq va zo'ravonliklardan himoya qilishga qaratilgan keng ko'lamli ishlar amalga oshirilayotganligi quvonarli holdir. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xotin-qizlar huquqlarini ta'minlash, xususan, gender tengligi va ayollarni zo'ravonlik va zulmdan himoya qilish, ayollar tadbirkorligini rivojlantirish maqomini kuchaytirish to'g'risidagi farmon va qarorlari qabul qilinib, gender tengligi bo'yicha milliy strategiyani qabul qilish rejasi ham mavjudligini ta'kidlagan. [1]

O'zbek jamiyatining ijtimoiy o'zgarishi ma'naviy sohadagi qarama-qarshi jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, an'anaviy qiymat tizimlarining o'zgarishidan ajralmas bo'lib, zamonaviy jamiyat hayotining barcha sohalariga ta'sir qiladi: bu nikoh va oilaning holatiga, turmush o'rtoqlar, ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, yangi kuch bilan shaxsiy va jamoat sohalarida jinslarning qarama-qarshi pozitsiyasini ko'rsatdi. Masalan, ijtimoiy hayot sohasidagi faoliyat an'anaviy ravishda erkakning vakolati deb hisoblangan va shaxsiy soha uchun javobgarlik ayolga yuklangan. XX asr, "sovet o'ziga xosligi" ning yo'q qilinishi bilan jinslar o'rtasidagi munosabatlardagi

vaziyat tezda o'zgara boshladi: "davlat" odamini "xususiy" odam siqib chiqaradi, jamoat sohasida (biznesda, siyosatda) ayollar faollashadi, erkaklarni shaxsiy hayotga kiritish (bolalarni tarbiyalashda ishtirok etish, kundalik faoliyatga qo'shilish.), "davlat va xususiy hayotni farqlash yanada aniqroq bo'ladi, jinslar o'rtasidagi avtoritar-ierarxik munosabatlar, bir jinsning boshqasiga bo'ysunishi o'tmishga aylanadi". [2]

Xalqaro hujjatlarni ratifikatsiya qilgan mustaqil davlatimiz xalqaro huquqning umume'tirof etilgan talablaridan kelib chiqib o'z milliy qonunchiligida ayollar va erkaklar tengligi masalasiga jiddiy ahamiyat berib kelmoqda. Ammo, milliy qonunchiligimizda yoritilgan ayollar va erkaklar tengligini qonuniy kafolatlari ishlab chiqilganligiga qaramasdan oilaviy nizolarning aksariyat sabablari erkaklar tomonidan ayol huquqlarini ayrim holatlarda paymol qilinishi, ko'p holatlarda ayollar huquqlarini tan olmasligi sababli ziddiyatlarni kelib chiqayotkanligi, fikrimizcha muammoning etnopsixologik jihatlarini xam o'rganish zarurligini ko'rsatadi va o'zbek oilalarida erkaklar tomonidan xotin-qizlarning huquq hamda imkoniyatlariga nima uchun va qanday sababga ko'ra yetarlicha ahamiyat berilmayotkanligini milliy yoki psixologik jihatlar mavjudmikan, degan savolni vujudga keltiradi. [2]

Ma'lumki, oila murakkab ijtimoiy muassasa bo'lib, oila ichki munosabatlari va er-xotin o'rtasidagi munosabatlarning shakllanishida ko'p narsa, birinchi navbatda, milliy madaniyat, tarixiy an'analar, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, shaxs omillari muhim o'rin tutadi. Oila bola voyaga yetadigan asosiy makon va barcha insoniy munosabat turlarining o'chog'idir. Hozirgi zamon oilasi ma'lumotli, intellektual jihatdan rivojlangan kishilarni, o'z munosabatlarini o'zaro hurmat va tushunish asosida qura oladigan erkaklar va ayollarni tarbiyalashga xizmat qila oladigan maskan hisoblanadi. Biroq hamma oilalarda ham ayollar va erkaklar huquqlari tengligi har doim ham bir xilda namoyon bo'lavermaydi, sababi erkaklarning ayol kishini ojiza deb bilishi ba'zi oilalarda tarbiya orqali an'ana sifatida singdirilgan. Bejizga aytishmaydi "Qush uyasida ko'rganini qiladi" deb. Oilalarda gender tenglikni ta'minlashda katta avlodning

o'rni juda muhim, gerontopedagogik tadqiqotlarga ko'ra, avlodlar o'rtasida vorislik qonuniyati orqali aynan katta avlod o'z ibratlari ilm-ma'rifati orqali, bilim va tajribalarini kelajak avlodga o'rgatib, yoshlarning qalbiga singdirishi, hayotga tatbiq qilishi lozim.

Turli xil yoshdagi guruhlarini o'rganar ekanmiz, avvalo ularning hayoti, ijtimoiy munosabatlari va faoliyatining jihatlarini o'rganishimiz zarur, "yoshlar" tushunchasini, o'rganilayotgan guruhlarini va uning o'zini o'zi belgilash tushunchalari, u yashaydigan ijtimoiy vaziyat va ishlash sharoitlarini aniqlashimiz kerak.

T. Lisovskiy shunday degan: "yoshlar- shunday odamlar avlodiki, ular ijtimoiylashuv bosqichidan o'tgan, assimilyatsiya qilish va etuk yoshda allaqachon o'rganilgan, ta'lim, kasbiy, madaniy va boshqalar ijtimoiy funktsiyalarni o'rganib bo'lgan".[3]

Tadqiqotimiz natijalarini sarhisob qilsak, "gender munosabatlar psixologiyasi" ilmiy-yo'nalishi asoslari yaratilgan bo'lsada, uning tub zahirida ijtimoiy psixologiyaning "o'rnatilgan" prinsiplarini ko'rishimiz mumkin. Ilmiy fanlar doirasida gender munosabatlari psixologiyasining o'rni aniqlandi va shu bilan birga, jins sotsiologiyasi, jins psixologiyasi, gender tadqiqotlar psixologiyada gender muammolarining tarqalish chegaralarini belgilab berdi, bundan tashqari, ularda to'plangan ma'lum nazariy va empirik potentsial ilmiy bilimlarning ushbu sohalarini gender yo'nalishining paydo bo'lishi va rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar sifatida ko'rib chiqishga imkon berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining 2021-yil 28-maydagi “2030-yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasini tasdiqlash haqida”gi SQ–297-IV-sonli qarori. Lex.uz
2. Saribayeva U.S. O`zbek oilalarida gender tenglik va milliy qadriyatlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. -T.: “Pedagogika” ilmiy-nazariy va metodik jurnali, 2020 yil, 5-son, 3-6 b.
3. Лисовский В. Т. Духовный мир и ценностные ориентации молодежи России: СПб.:СПбГУП, 2000. С. 127.